

UNIVERZA V LJUBLJANI
PEDAGOŠKA FAKULTETA

SLAVICA PERPAR

**PROBLEMSKA TEMATIKA (SPOLNE) ZLORABE OTROK V
MLADINSKI KNJIŽEVNOSTI**

DIPLOMSKO DELO

Ljubljana, september 2013

UNIVERZA V LJUBLJANI
PEDAGOŠKA FAKULTETA
Predšolska vzgoja

SLAVICA PERPAR

Mentorica: dr. MILENA MILEVA BLAŽIĆ, izr. prof.

**PROBLEMSKA TEMATIKA (SPOLNE) ZLORABE OTROK V
MLADINSKI KNJIŽEVNOSTI**

DIPLOMSKO DELO

Ljubljana, september 2013

»Ali nikoli nisi občutil, da je greh zoper naturo, če so otroške sanje ogoljufane?

V srcu ostanejo zmerom, do zadnjega dne, kakor žolč in pelin; ne premaga jih nobeno zrelo veselje in tudi ne nobeno zrelo razočaranje; pa da bi življenje odprlo sam paradíž – nenadoma bi prikipele izpod cvetja, grenak studenec ...

Kaj naše razočaranje starcev, kaj naše spoznanje!

Beseda več na popisanem papirju!

Razočaranje otroka pa je prvotno besedilo vsega življenja; morda se po dolgem romanju izpremeni ali zabriše posamezna beseda, morda se malo predrugači slog

– ampak

prvotno besedilo ostane in je vsem očitno.«

(Cankar, 1909, str. 134)

ZAHVALA

Iskreno se zahvaljujem mentorici dr. Mileni Milevi Blažič, ker me je sprejela pod svoje mentorstvo, mi namenila svoj čas, nudila strokovno pomoč in dajala nasvete.

Posebej bi se zahvalila tudi očetu Francu in mami Slavi, ki nekje med zvezdami pazi name.

Iz srca hvala tudi možu Marku in ostalim ožjim in širšim družinskim članom za vse spodbude, pomoč in potrpežljivost.

Hvala tudi Anji, Darji, Simonu, Jasni, Katarini in ostalim za male in velike skrivnosti.

Rada vas imam!

POVZETEK

V diplomski nalogi sem se osredotočila na problemsko tematiko (spolne) zlorabe v mladinski književnosti. Preko teoretične obravnave sem raziskala različne definicije (spolne) zlorabe, ki se med seboj razlikujejo glede na družbeno okolje, zgodovinsko obdobje in kulturo. Poseben poudarek sem namenila področju pedofilije, kjer gre za spolno zlorabo z gledanjem, dotikanjem predpubertetnih otrok ali za zlorabo z različnimi spolnimi dejanji z njimi (Repič, 2008, str. 269). Motivno-tematske prvine sem raziskovala v domači in tuji mladinski književnosti. Opozorila sem na tematike spolne zlorabe in način obravnave spolne zlorabe dečkov.

Kot reprezentativni osebi, ki se poklicno ukvarjata s perečo problematiko, sem predstavila Vlasto Nussdorfer, varuhinjo človekovih pravic (2013), in Nežo Miklič, vodjo sektorja za mladoletniško kriminaliteto (2013) pri PU Ljubljana.

Naloga vseh zaposlenih v vzgoji in izobraževanju (ZOFVI, Ur.l. RS, št. 12/1996) je odgovorno in primerno ukrepati, če prepoznamo, da je ogrožen otrokov čustveni ali fizični razvoj.

V teoretičnem delu sem pozornost namenila poglobljenemu razumevanju literarne teorije slovenske literarne zgodovinarke dr. Alojzije Zupan Sosič, ki je definirala in klasificirala razliko med ljubezensko, erotično in pornografsko literaturo.

Empirični del zajema analizo in primerjavo izbranih literarnih del po posameznih obdobjih.

Z diplomsko nalogo sem poskušala odgovoriti na svoje raziskovalno vprašanje. Ugotovila sem, da je (spolna) zloraba prisotna v domači in tuji literaturi. V preteklosti je bila (spolna) zloraba prikazana na prikrit način oz. kot nekaj samoumevnega. Avtorji in bralci ji niso posvečali posebne pozornosti. V sodobni mladinski književnosti avtorji uporabljajo odkrit slog pisanja in tudi mlajšemu bralcu ni težko prepoznati prvin spolnega zlorabljanja. Nekatere sodobne slikanice vključujejo tudi smernice in navodila za ukrepanje in prepoznavanje (spolne) zlorabe.

Na osnovi virov in literature, sem ugotovila, da je vse več trivialne literature, ki ne upošteva perspektive otroka in ne ponuja kvalitetnega branja, ampak deluje samo v smislu potrošniškega konteksta.

KLJUČNE BESEDE: (spolna) zloraba, problemska tematika, mladinska književnost, vpliv na bralca, obravnava.

ABSTRACT

In my diploma thesis I explored the theme of (sexual) abuse in youth literature. In the theoretical part of the thesis I first examined various definitions of (sexual) abuse in relation to the social context, historical period and cultural characteristics. I placed special emphasis on the subject of paedophilia, i.e., sexual abuse by viewing child pornography, inappropriate touching of pre-adolescent children or performing sexual acts with children (Repič, 2008, p. 269). I examined these thematic elements as they appear in the Slovene and foreign youth literature and gave particular attention to the theme of sexual abuse and the response to the sexual abuse of boys.

Furthermore, I presented the work of two prominent personalities professionally dealing with this challenging topic: Ms Vlasta Nussdorfer, Human Rights Ombudsman, and Ms Neža Miklič, Head of Juvenile Crime Sector at Ljubljana Police Directorate.

The task of all those employed in education (ZOFVI, Official Gazette of the Republic of Slovenia, No. 12/1996) is to act responsibly and adequately if they become aware that the child's emotional and physical development is in danger.

I shed light on the in-depth knowledge of literary theory by the Slovenian literary historian dr. Alojzija Zupan Sosič, who defined and classified the distinguishing characteristics of romantic, erotic and pornographic literature.

The empirical part of the thesis comprises the analysis and comparison of literary works from different periods. The aim of the thesis was to provide answers to research issues examined. According to my findings, (sexual) abuse is dealt with in both, domestic and foreign literature. In the past, (sexual) abuse was dealt with covertly or was presented as somewhat self-evident. The topic was not given particular attention. On the contrary, the contemporary youth literature deals with the topic quite openly and even younger readers have no difficulty recognizing the elements of sexual abuse. Contemporary picture books for children also include guidelines and instructions for recognizing and responding to (sexual) abuse.

Unfortunately, the amount of trivial literature operating along consumerist lines and not taking the perspective of the child or the quality of the literary work into consideration has been on the increase.

KEY WORDS: (sexual) abuse, problem theme, youth literature, reader-reponse, treatment.

KAZALO

1	UVOD	9
2	TEORETIČNA IZHODIŠČA SPOLNE ZLORABE	11
2.1.	Definicije spolne zlorabe	11
2.2	Pri spolni zlorabi izstopa šest splošno sprejetih meril	11
2.3	Spekter spolnih vedenj.....	13
2.4	Druge oblike spolnega zlorabljanja vključujejo še naslednja vedenja:	14
2.5	Pedofilija.....	15
3	OPREDELJENE PRAVICE OTROK	15
4	OPREDELITEV POJMA MLADINSKA KNJIŽEVNOST.....	17
4.2	Perspektiva otroka po Marjani Kobe	18
4.3	Poimenovanja in vrednotenje trivialne književnosti	18
4.4	Literarna teorija Alojzije Zupan Sosič.....	19
4.5	Problemska tematika v mladinski književnosti	20
4.6	Izraz tabu	20
5	EMPIRIČNI DEL	22
5.1.	Izbrane mladinske knjige s problemsko tematiko spolne zlorabe	22
6	ZAKLJUČEK	37
7	VIRI	40
8	ELEKTRONSKI VIRI.....	41
7	LITERATURA	42
8	PRILOGA	43

KAZALO TABEL

Tabela 1: Spekter spolnih vedenj (Združenje proti spolnemu zlorabljanju, 2007).	13

KAZALO SLIK

Slika 1: Prvotno besedilo življenja (vir: http://www.bukla.si).....	22
Slika 2: Alfie's Home (vir: http://www.comingoutloved.com)	25
Slika 3: Preobrazba intimnosti (vir: http://www.bukla.si)	26
Slika 4: Naši dečki z ulice (vir: http://www.bukla.si)	27
Slika 5: Nekomu povej (vir: http://www.bukla.si/).....	29
Slika 6: Tri vprašanja za dobro vilo (vir: http://www.bukla.si/)	31
Slika 7: Napačna odločitev (vir: http://www.bukla.si/).....	34
Slika 8: Božji odred (vir: http://www.modrijan.si)	36

1 UVOD

Spolna zloraba otrok je postala problem zdravstvenega varstva in socialnega skrbstva otrok oz. družbe šele v zadnjih desetletjih, čeprav se je nedvomno dogajala že prej. Samo človek je od vseh živih bitij sposoben takšnih krutosti (Repič, 2008, str. 7).

Povečano zanimanje za trpinčenje otrok, se je najprej pojavilo v Združenih državah Amerike in Veliki Britaniji, kasneje tudi v drugih zahodnih državah. Večina držav je že prilagodila svoje pravne sisteme, predvsem družinsko pravo, povečano skrb za otroka in zavarovanje njegovih koristi tudi znotraj družine. Razvili so sisteme in doktrine odkrivanja, preventive in zdravljenja žrtev, storilcev in družin.

Vzroki za tako izrazito povečanje števila prijavljenih (spolnih) zlorab otrok je deloma v povečani občutljivosti za posameznikove pravice, posebno za pravice otroka. Verjetno je razlog za povečanje števila prijavljenih primerov tudi večja občutljivost strokovnjakov za možnost spolne zlorabe in boljše poznavanje znakov, kot pa dejansko povečanje števila zlorab.

Prav tako se je povečala pripravljenost za komuniciranje o spolnih problemih. Pri razkrivanju spolnih zlorab ima pomembno vlogo tudi feministično gibanje. Razloge za povečano zanimanje najdemo še v senzibilizaciji družbe, otrokovih konvencijah in otrokovih pravicah. Predvsem je pomembno, da smo začeli osveščati in ukrepati proti (spolnim) zlorabam prav s pomočjo mladinske književnosti. Uporaba kakovostnih knjig je namreč nepogrešljivo sredstvo pri vzgoji in izobraževanju.

Kako lahko knjiga s problemsko tematiko (spolne) zlorabe pripomore k vzgoji otrok in mladine? Otrokovo razumevanje in čustveni razvoj lahko razvijamo prav s pomočjo slikanice ali leposlovne knjige. Ta pomaga mlademu bralcu pri prepoznavanju, spoznavanju in odkrivanju sveta. S knjigo lahko izbiramo številne pristope in načine. Spolno zlorabljen otrok se namreč lahko prepozna v književni osebi oz. v zgodbi prepozna svojo identitetno zgodbo viktimiziranega otroka in jo primerja. Spoznal bo, da v dani situaciji ni sam niti edini. Zgodba mu bo pomagala prepoznati usmeritve in osebe, pri katerih lahko poišče pomoč. Mladi bralec lahko v njej prepozna stiske bližnjih in opozori nanje pristojne.

Knjiga lahko deluje tudi psihoterapevtsko, saj bralec spozna, da se (spolne) zlorabe ne sme sramovati in jo prikrivati. Knjiga s problemsko tematiko (spolne) zlorabe deluje tudi kot

izobraževalno sredstvo, saj se preko nje soočimo z različnimi vrstami zlorab in smo jih kasneje zmožni tudi prepoznati. Hkrati nam knjiga poda številne usmeritve pri iskanju pomoči.

Pri raziskovanju sem izbrala nekaj reprezentativnih domačih in tujih del s tovrstno problemsko tematiko. Ugotovila sem, da se problemska tematika (spolne) zlorabe še vedno predstavlja površno in prikrito. To je še vedno tabu tema.

Kodeks etičnega ravnanja v vrtcih ([online],1996), poklic vzgojitelja in vest mi pogojujejo, da bom v nadaljnje kritično presodila ustreznost vsake tiskane besede, ki jo bom predstavila otroku.

Kodeks etičnega ravnanja ([online], 1996, str. 1) strokovne delavke in strokovni delavci sprejemamo kot moralno zavezujoč akt, njegove vrednote in načela pa razumemo kot zbirko smernic za zgledno poklicno delo.

Dobrobit otroka pojmuje kot skupno oznako za otrokovo dostojanstvo, varnost, srečo in dolgoročno korist. Predstavlja nam najvišjo vrednoto, na kateri temeljijo in so ji podrejene vse druge vrednote in iz njih izhajajoča načela (Kodeks etičnega ravnanja v vrtcih [online], 1996, str. 2).

2 TEORETIČNA IZHODIŠČA SPOLNE ZLORABE

V teoretičnem delu bom predstavila definicije spolne zlorabe kot jo opredeljujejo različni avtorji. Predložila bom tudi splošno sprejeta merila, ki opozarjajo na spolno zlorabo in spekter spolnih vedenj, ki nam posredujejo natančnejšo predstavo o tem, katera dejanja odraslega se štejejo za spolno zlorabo, kamor uvrščamo tudi pedofilijo. Njene motivno-tematske prvine sem raziskovala v različnih literarnih delih domačih in tujih avtoric in avtorjev.

2.1. Definicije spolne zlorabe

Spolna zloraba je travmatična izkušnja (American Psychiatric Association, 2003), ki se lahko zgodi človeku ne glede na njegovo starost, spol, kulturno okolje ali versko prepričanje in lahko različno dolgo traja (Repič, 2008, str. 17).

V naš spomin se ne vpišejo samo lepe stvari in pozitivne izkušnje, ampak se vanj trdno zasidrajo tudi naše negativne izkušnje, strahovi, stiske in lahko tudi spolna zloraba.

David Finkelhor (1984) opredeljuje spolno zlorabo kot udeležbo nepreskrbljenih otrok v spolnih aktivnostih z odraslo osebo ali osebo, ki je starejša ali večja od njih, pri katerih je otrok zlorabljen kot spolni objekt za zadovoljevanje nasilnih spolnih potreb ali želja osebe, ki je starejša od njega in pri katerih zaradi neenakih moči v odnosu med njim in drugo osebo sam nima možnosti, da bi izbiral ali bo privolil v spolno aktivnost ali ne (Repič, 2008, str. 18).

2.2 Pri spolni zlorabi izstopa šest splošno sprejetih meril

1 Namera ali reakcija storilca

Storilec išče, spodbuja ali stopnjuje spolno dejanje z otrokom.

2 Reakcija žrtve

Otrok čuti, da odrasli s svojim nasilnim ali neprimernim vedenjem prekoračijo njegove meje, četudi tega niso načrtovali.

3 Uporaba sile

Za zlorabo gre, kadar nekdo za spolno potešitev z otrokom uporabi silo.

4 Izkoriščanje

Otroci so odvisni od svojih skrbnikov, saj od njih dobivajo informacije, podporo in sredstva za preživetje. Tako je z njimi lahko manipulirati. Tudi takšno izkoriščanje štejemo za zlorabo.

5 Odsotnost privolitve

Otroci ne vedo in so ustrahovani. Kljub njihovem »privoljenju«, je to še vedno zloraba, ker gre med drugim tudi za razvojno in starostno razliko. Nekateri storilci smatrajo, da je otrok privolil, če se ne upira, vendar to ni merilo.

Odrasli je popolnoma odgovoren za svoje kriminalno dejanje.

6 Prezgodnja razvojna zrelost

Za zlorabo gre, kadar dejanja in pričakovanja ne ustrezajo razvojni stopnji otroka (Repič, 2008, str. 18).

Williams (1994) definira spolno zlorabo kot travmo, pri kateri gre za neprostovoljni spolni kontakt, ki vključuje silo ali prisilo osebe najmanj pet let starejše od žrtve (Repič, 2008, str. 18).

Jewkes, Garcia-Moreno in Sen (2002) definirajo spolno zlorabo kot »vsako spolno dejanje, poskus doseči spolno dejanje, neželene komentarje o spolnosti ali približevanje, siljenje, trgovanje z žensko spolnostjo, uporabljanje prisile, groženj ali fizične sile ne glede na odnos, ki ga ima storilec do žrtve, in ne glede na okoliščine – lahko je to tudi dom ali služba« (Repič, 2008, str. 19).

Izrazi »spolni napad«, »spolna zloraba« in »spolno nasilje« se v splošnem ocenjujejo kot sinonimi in se jih pogosto uporablja izmenično. Ti izrazi imajo različne pomene in posledice glede na situacijo, kraj in položaj. Razlike v definicijah se pojavljajo predvsem, ko gre za različna področja bodisi za medicinsko, pravniško ali socialno (Repič, 2008, str. 19).

Zaradi definicij v literaturi, sem se odločila, da bom v svoji nalogi uporabljala besedno zvezo spolna zloraba, saj zajema spolno nasilje, spolni napad in različne oblike spolnega vedenja.

Svetovna zdravstvena organizacija (World Health Organization, 2003) zagovarja stališče, da je spolnih zlorab več vrst; dejanja niso omejena samo na prisilni spolni odnos, ampak vključujejo širok spekter spolnih vedenj, vključno s poskusom, da bi od nekoga dosegel spolni odnos do spolnega nadlegovanja, prisile in spolnega izkoriščanja.

2.3 Spekter spolnih vedenj

Spekter spolnih vedenj zelo dobro opredeljuje Združenje proti spolnemu zlorabljanju (Repič, 2008, str. 19).

Tabela 1: Spekter spolnih vedenj (Združenje proti spolnemu zlorabljanju, 2007).

Golota	Odrasli hodi gol po hiši pred vsemi družinskimi člani ali nekaterim od njih.
Nesramne pripombe	Odrasli daje pripombe o spolnosti ali otrokovem telesu.
Slačenje	Odrasli se slači pred otrokom.
Razkazovanje genitalij	Odrasli otroku kaže genitalije in vanje usmeri otrokovo pozornost.
Opazovanje otroka	Odrasli na skrivaj ali odkrito opazuje otroka, kadar se slači, kopa, iztreblja ali urinira.
Fotografiranje otrok	Odrasli fotografira otroka ali odkrito opazuje otroka v erotični poziciji.
Uporaba pornografije	Odrasli kaže otroku pornografsko literaturo ali videofilme ali prisili otroka, da se udeležuje pornografskih aktivnosti.
Poljubljanje z jezikom	Odrasli dolgo in intimno poljublja otroka. Ta način poljubljanja naj bi bil namenjen samo odraslim. Celo zelo majhni otroci čutijo neprimernost takšnega obnašanja in jim je ob njem lahko neprijetno.
Otipavanje	Odrasli otipava otrokove prsi, trebuh, genitalno področje, notranjo stran stegen ali zadnjico. Otrok lahko na podoben način otipava odraslega na njegovo zahtevo.
Masturbacija	Odrasli masturbira, medtem ko ga otrok gleda; odrasli gleda otroka, kako masturbira, odrasli in otrok opazujeta drug drugega, medtem ko masturbirata.
Felacija	Pri tej vrsti oralno-genitalnega stika odrasli

	moški prisili dečka, da vzame v usta njegov penis, nato pa še sam vzame dečkov penis v usta.
Kunilingus	Pri tej vrsti oralno genitalnega stika se mora otrok z jezikom in usti dotakniti spolovila ali vaginalnega področja odrasle ženske ali pa se odrasli (moški ali ženska) z usti dotika spolovila ali vaginalnega področja deklice.
Digitalna penetracija (s prsti v zadnjik ali danko)	Storilec lahko vdene v zadnjik tudi razne predmete, kot so barvice ali svinčniki.
Sodomija – penetracija s penisom v zadnjik ali danko	Odrasli lahko to stori večkrat brez vidnih poškodb, ker je zadnjik v otroštvu prožnejši.
Digitalna penetracija (s prsti) v vagino	Storilec s prsti penetrira v vagino. Vanjo lahko vstavlja tudi razne predmete.
Penetracija penisa v nožnico	Moški storilec s penisom penetrira v vagino.
Spolni odnos na suho	Je žargonski izraz, ki opisuje odnos, pri katerem odrasli drgne svoj penis ob otrokovo genitalno področje ali ob notranjo stran njegovih stegen ali ob otrokovo zadnjico.
Bestialnost – prisilni spolni akt z živaljo	O bestialnosti govorimo takrat, ko odrasli otroka prisili, da živali drgne spolovilo ali da ima spolni odnos z živaljo.

2.4 Druge oblike spolnega zlorabljanja vključujejo še naslednja vedenja:

- spolno suženjstvo in trpinčenje;
- spolno nadlegovanje (vključno z zahtevami po seksu v zameno za službo, napredovanje, višje ocene ali nazive v času šolanja);
- trgovanje in prisiljevanje v prostitucijo;
- prisiljeno izpostavljanje in siljenje v pornografijo;
- izsiljena nosečnost;
- prisiljena sterilizacija;
- prisiljen splav;

- prisiljena poroka;
- pohabljenje ženskih genitalij (Repič, 2008, str. 21).

Kot spoznamo iz navedenega, so v strokovni literaturi spekter spolnih vedenj in druge oblike spolnega zlorabljanja zelo natančno opredeljeni. Kasneje sem v diplomski nalogi povzela izkušnje pravnikov, sodnikov, terapevtov in raziskovalcev glede skupnih značilnosti v obnašanju tistih, ki spolno zlorablajo otroke.

2.5 Pedofilija

Poseben poudarek sem namenila področju pedofilije, kjer gre za spolno zlorabo z gledanjem, dotikanjem predpubertetnih otrok ali za zlorabo z različnimi spolnimi dejanji z njimi (Repič, 2008, str. 269). Motivno-tematske prvine sem tako raziskovala v domači in tuji mladinski književnosti.

3 OPREDELJENE PRAVICE OTROK

V Ustavi Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 33/91-1) so v 56. členu jasno opredeljene pravice otrok:

Otroci uživajo posebno varstvo in skrb. Človekove pravice in temeljne svoboščine uživajo otroci v skladu s svojo starostjo in zrelostjo.

Otrokom se zagotavlja posebno varstvo pred gospodarskim, socialnim, telesnim, duševnim ali drugim izkoriščanjem in zlorabljanjem. Takšno varstvo ureja zakon (Ustava Republike Slovenije [online], 1991, str. 1).

Otroci in mladoletniki, za katere starši ne skrbijo, ki nimajo staršev ali so brez ustrezne družinske oskrbe, uživajo posebno varstvo države. Njihov položaj ureja zakon (Ustava Republike Slovenije [online], 1991, str. 1).

Konvencija o otrokovih pravicah (1989, št. 44/25, 49) je določila merila za zaščito otrok pred zanemarjenjem in zlorabo. V njej piše:

»Vsi otroci imajo pravico, da se razvijajo v varnem, zaupanja vrednem okolju. Njihova zaščita je osnovna odgovornost družin, družbe in okolja, v katerem živijo. Otroci so ranljivi ne glede na raso, vero, kulturo in družbeni razred. Učinki spolnih zlorab so travmatični in

dolgotrajni ne samo pri otrocih in mladih temveč vplivajo na vso družino in širšo skupnost. Pomoč institucij države in civilne družbe mora biti vedno v prednosti pred pravicami odraslih, tudi staršev« (Konvencija o otrokovih pravicah [online], 1989).

V 19. členu, so se države podpisnice zavezale, da bodo sprejele vse potrebne ukrepe, da bi otroke zavarovali pred vsemi oblikami telesnega ali duševnega nasilja, poškodb ali zlorab, zanemarjanja ali malomarnega ravnanja, trpinčenja ali izkoriščanja, tudi spolnih zlorab, ko so pod skrbništvom staršev, zakonitih skrbnikov ali katere druge osebe, ki zanje skrbi (Konvencija o otrokovih pravicah [online], 1989).

Konvencija v 34. členu zavezuje države podpisnice, da bodo zavarovale otroka pred vsemi oblikami spolnega izkoriščanja in spolnih zlorab (Konvencija o otrokovih pravicah [online], 2002).

V Sloveniji delujejo številne institucije, društva, zatočišča, SOS telefoni, policija, centri za socialno delo, svetovalni centri za otroke, mladostnike in starše ter nevladne organizacije kot sta Beli obroč (2003): <http://www.beliobroc.si/> in Združenje proti spolnemu zlorabljanju (1994): <http://www.spolna-zloraba.si/>, ki želijo pomagati žrtvam zlorabljanja. Kot reprezentativni osebi, ki se poklicno ukvarjata s perečo problematiko, bi želela predstaviti Vlasto Nussdorfer, varuhinjo človekovih pravic, in Nežo Miklič, vodjo sektorja za mladoletniško kriminaliteto pri PU Ljubljana.

Urad Varuha človekovih pravic Republike Slovenije si dejavno prizadeva za varstvo otrok pred spolnimi zlorabami. Prizadevanja so usmerjena v razbijanje predsodkov, tabujev in vse prepogoste »zarote molka« odraslih. Naloga varuhinje človekovih pravic je skrb za dosledno spoštovanje in uresničevanje 34. člena in 19. člena Konvencije o otrokovih pravicah (Repič, 2008, str. 301).

Spolna zloraba je kaznivo dejanje. Kaznivo dejanje je protipravno dejanje, ki ga zakon zaradi njegove nevarnosti določa kot kaznivo dejanje. Zanj določa tudi sankcije v različnih oblikah. Gre za hujše kršitve, s katerimi so ogrožene najpomembnejše dobrine, kot so življenje, zdravje, svoboda, telesna nedotakljivost, premoženje in druge. Kaznivo je samo tisto dejanje, ki je kot tako določeno v Kazenskem zakoniku. Poleg tega je za obstoj kaznivega dejanja potrebna tudi kazenska odgovornost storilca, ki je podana, če je storilec prišteven in kriv (Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja [online], 2006).

S podano prijavo se tako prične multidisciplinarno sodelovanje in obravnava otroka, za katerega obstaja sum, da je žrtev nasilja. Vse nadaljnje postopke (preiskavo, razgovore s starši, razgovore z otrokom, načrt pomoči za otroka in družino, morebitne sankcije ipd.) vodijo strokovni delavci CSD oz. policija (Filipčič in Klemenčič, 2011, str. 27).

Naloga vseh zaposlenih v vzgoji in izobraževanju (ZOFVI, Ur.l. RS, št. 12/1996) je odgovorno in primerno ukrepati, če prepoznamo, da je ogrožen otrokov čustveni ali fizični razvoj.

Tudi v vzgojno izobraževalnih zavodih se vse pogosteje srečujemo s primeri nasilja. Ustrezno ukrepanje v primeru (spolne) zlorabe je ena najobčutljivejših, najzahtevnejših in čustveno najbolj obremenjujočih nalog pedagoškega dela.

V Kurikulumu za vrtce so prepoznavna temeljna načela in cilji predšolske vzgoje in tudi spoznanja, da otrok dojema in razume svet celostno. Pod načelo spoštovanja zasebnosti in intimnosti vključuje tudi otrokovo telo, ki mu omogoča, da ne kaže tistih delov svojega telesa, ki jih ne želi kazati pri preoblačenju in na stranišču (Kurikulum za vrtce, 1999, str. 8).

Otrokovo razumevanje sveta in čustveni razvoj pa razvijamo tudi s pomočjo slikanice ali leposlovne knjige. Mlademu bralcu knjiga pomaga pri prepoznavanju, spoznavanju in odkrivanju sveta.

4 OPREDELITEV POJMA MLADINSKA KNJIŽEVNOST

Mladinska književnost zajema področje ustvarjanja za otroke in mladostnike ter književnosti, ki je bila prvotno napisana za odrasle in ima status klasike, kasneje pa je postala primerna tudi za mlade bralce.

Pri proučevanju mladinske književnosti s stališča sodobnih metod literarne vede, moramo upoštevati študije besedila, resničnost, avtorja in bralca (Blažič, 2011, str. 29).

Vloga bralca je med najpomembnejšimi. Odrasli bralec namreč bere mladinsko književnost povsem drugače kot otrok, strokovno usposobljen in razgledan bralec, npr. književni kritik, spet drugače kot ljubiteljski bralci, npr. starši, ki berejo svojemu otroku. Saksida pojasnjuje, da je zares kakovostna mladinska književnost izziv za slehernega bralca, za otroka in odraslega, za malčka v vrtcu in univerzitetnega profesorja (Saksida, 2005, str. 6).

S to trditvijo se strinjam, saj sem opazila, da je moj pogled, to je pogled odraslega bralca, na mladinsko književnost, ki me je spremljala v otroštvu, povsem drugačen. Velik del zaslug lahko pripišem tudi svoji mentorici in predavateljici, dr. Mileni Milevi Blažić, ki mi je razkrila tudi kritičen in realen pristop pri branju mladinske književnosti.

Hkrati pa sem tudi spoznala, kako previdni in strokovni moramo biti pri podajanju vsebin mlademu bralcu. Vso pozornost je treba nameniti branju književnosti, ki obravnava problemsko tematiko. Sporna namreč ni njena tematika, ampak način ubeseditve. Tematika je velikokrat ubesedena s stališča odraslega in ne upošteva otrokove perspektive. Avtorji največkrat izražajo svoje ideološko stališče v izrazito črno-beli tehniki (Blažić, 2011, str. 13).

4.2 Perspektiva otroka po Marjani Kobe

Marjana Kobe, avtorica razprave *Sodobna pravljica* (1999, str. 10), razlaga, da je z neomejeno bivanjsko sposobnostjo otroških literarnih likov poudarjena njihova vloga, in sicer eksistencialna teža kategorije »otročvo«. Na drugi strani pa opozarja na stransko vlogo likov odraslih ljudi. Na njihovo sekundarno funkcijo v dogajanju poudarja tudi dejstvo, da ti niso sposobni prehoda iz realnosti na irealno/iracionalno raven, da jim ta sposobnost ni podeljena. Vzrok oz. povod za vdor irealnih/iracionalnih fantastičnih prvin v realni vsakdanjik je realen in praviloma povezan z glavnim otroškim literarnim likom. Vzrok/povod je lahko otrokova psihična stiska ali problem.

Otroški zorni kot se uveljavlja prek personalnega pripovednega položaja: skozi oči glavnega otroškega literarnega lika, iz njegove subjektivne perspektive dojema (vrstniški) otroški sprejemnik dogajanje v zgodbi (Kobe, 1999, str 10).

Avtorica Kobe razlaga, da kratka sodobna pravljica z otroškim glavnim literarnim likom med drugim tudi ne moralizira, kot je to značilno za ljudske in klasične umetne pravljice. Iz drže piscev je razvidno, da zagovarjajo in osvetljujejo otroški način doživljanja sveta, torej so na strani otrok.

4.3 Poimenovanja in vrednotenje trivialne književnosti

Beseda trivialen izhaja iz latinske besede trivium, ki pomeni tripotje. Zamenjujejo jo še oznake kič, šund in plaža. Vsi ti izrazi imajo negativen vrednostni predznak. Značilnost

trivialnega dela je privlačna zgodbenost, prevlada dinamičnost motivov in nenavadnih dogodkov, preračunana kratkotrajna napetost skozi suspenz ekscentričnih in spekulativnih motivov, zmes tipizacije in hiperbolizacije v karakterizaciji junaka ter njegova črno-bela karakterizacija, statična imaginacija, naivna idealizacija, didaktično moraliziranje in patetična sentimentalnost, zanemarjenje pripovedne prefinjenosti, odsotnost osebnega stila, okleščeni slovar, oslABLJENA figurativnost, kopičenje stereotipnih okrasnih pridevkov ter eskapistično obravnavanje treh osnovnih trivialnih tem: sreče, ljubezni in bogastva (Zupan Sosič, 2008, str. 74).

4.4 Literarna teorija Alojzije Zupan Sosič

V okviru diplomskega dela sem proučila tudi literarno teorijo slovenske literarne zgodovinarke Alojzije Zupan Sosič, ki je definirala in klasificirala razliko med ljubezensko, erotično in pornografsko literaturo.

Na osnovi teorije Alojzije Zupan Sosič (2008), v knjigi *V tebi se razraščam: antologija slovenske erotične poezije za odrasle*, lahko v modificirani obliki apliciramo realno dogajanje tudi na izbrana dela s problemsko tematiko v mladinski književnosti. Ljubezenski in erotični literaturi za odrasle je skupno ljubezensko čustvovanje, ki pa se različno razrašča. V ljubezenski literaturi so stiki med osebama obravnavani z duhovnih, čustvenih in intelektualnih vidikov. V erotični literaturi pa je izpostavljena čutna ljubezen, ki spremeni razmerje med duhovno in telesno ljubeznijo, to je v korist slednje.

Prevlada telesne komponente v erotični literaturi ne pretrga emocionalno-intelektualnih vezi, kar stori v pornografski literaturi, katere imperativ je redukcija spolnega stika na zgolj seksualnost za odrasle (Zupan Sosič, 2008, str. 137).

Očitno razlikovanje pornografske literature od erotične in ljubezenske izhaja iz njenega literarnega statusa, saj je pornografska literatura del trivialne literature in tako že v samem bistvu orošana literarne kvalitete. Trivialna literatura velja za ceneno, plehko in literarno manj kvalitetno literaturo, ki jo prepoznamo po oblikovanju umetnega »sanjskega« sveta kot nadomestka in bega pred realnostjo, po psevdoproblematiki, površnosti, shematičnosti (klišejskosti) in kopičenju različno močnih, a kratkotrajnih dražljajev in učinkov (Zupan Sosič, 2008, str. 137).

Pri razlikovanju med erotičnim in pornografskim besedilom za odrasle je treba upoštevati vpliv na bralca, posebej na mladega bralca, saj erotika vzbuja domišljijo, pornografija pa telo.

V pornografskih besedilih za odrasle ni prostora za namige, ampak je vse zreducirano na pornografske operacije v vseh njihovih možnostih (Zupan Sosič, 2008, str. 139).

Pornografijo, mejno področje erotike, je treba osvetliti tudi s stališča sprenevedanja oz. skrivanja pornografije za poimenovanjem erotična literatura. Izdelovalci pornografskih izdelkov si želijo oznako erotično, saj jih ta ne umešča v konkretna ali vsakdanja razmerja. S priznanjem videza neresničnosti, domišljijskosti ali virtualnosti se jih označi za neškodljive ali primerne za širšo uporabo oz. prodajo, kar pa tovrstnim proizvajalcem pomeni največji uspeh (Zupan Sosič, 2008, str. 139).

4.5 Problemska tematika v mladinski književnosti

Sodobna mladinska književnost obravnava številne problemske teme: droge, alkohol, AIDS, anoreksijo, bulimijo, rak, psihične bolezni, ločitev, nasilje, rasizem, neonacizem, ekološke katastrofe, brezdomstvo, podobo odraslih, samohranilstvo, nasilje in spolnost. Zrušeni tabu spolnosti je razkril najstniško spolnost, kontracepcijo, abortus, najstniško nosečnost, homoseksualnost in spolno zlorabo. Religija in politika pa sta še vedno tabu temi, o katerih se še vedno zelo malo piše v mladinski književnosti.

4.6 Izraz tabu

Slovar slovenskega knjižnega jezika besedo tabu razlaga tako:

»1. pri nekaterih primitivnih ljudstvih zapoved, prepoved, nanašajoča se na kako dejanje, stik s čim, katere kršitev kaznujejo nadnaravne sile: prekršiti tabu; veljavnost tabujev za toteme/tabu spolnih odnosov med najbližjima sorodnikoma;

2. knjiž. stvar, ki se ne sme kritično obravnavati: sprememba stališč, ki so bila v preteklosti tabu; razglasiti kaj za tabu; kaste so indijski tabu; pedagoški, politični tabuji // skrivana, prikrišana stvar: spregovoriti o tabujih; spolnost je bila velik tabu«.

Izraz tabu označuje prepoved oziroma temo, ki se je ne sme kritično obravnavati, saj jo želimo prikriti, prav tako njene podrobnosti.

Kritike, da so tabuji tuji, škodljivi otroku ali njegovemu otroštvu, niso utemeljene. Problemska tematika v mladinski književnosti ni sporna, vendar moramo vso previdnost nameniti načinu njene obravnave.

Besedila so »klofuta« okusu odraslih in odraz otroškega upora proti pravilom ter samoumevne in omejujoče vloge, ki jih mlademu človeku vsakodnevno dodeljujejo. Izrekanje tabujev je v mladinskih delih provokacija in hkrati zrcalo, oboje pa je povezano z redukcijo v nas samih (Saksida, 2005, str. 145).

To razumem kot upor jeznega in uporniškega otroka sodobnega sveta, ki se z besedami bori proti avtoriteti odraslih. Naloga nas odraslih je, da najprej sami pri sebi razčistimo, zakaj je za nas določena izrazna in vsebinska prvina še vedno tabu. S sprejetjem sebe in svojih strahov bodo tudi tabuji sčasoma izginili.

5 EMPIRIČNI DEL

Ta del zajema pregled obravnavanih literarnih del mladinske književnosti. Sledi primerjava posameznih domačih in tujih literarnih del z vsebino problemske tematike (spolne) zlorabe otrok, ki je prikazana skozi perspektivo različnih avtorjev. Predvsem sem se osredotočila na način obravnave problemske tematike (spolne) zlorabe v izbranih delih mladinske književnosti. Poskušala sem tudi odgovoriti na raziskovalno vprašanje upoštevanosti otrokove perspektive po M. Kobe.

Naslovi obravnavanih književnih del:

1. Alenka Puhar (1982): *Prvotno besedilo življenja*
2. Richard A. Cohen (1993): *Alfijev dom*
3. Anthony Giddens (2000): *Preobrazba intimnosti*
4. Vlasta Nussdorfer (2006): *Naši dečki z ulice*
5. Elzbieta Zubrzycka (2007): *Nekomu povej!*
6. Elzbieta Zubrzycka (2008): *Tri vprašanja za dobro vilo*
7. Vitan Mal (2009): *Napačna odločitev*
8. Paddy Doyle (2011): *Božji odred*

5.1. Izbrane mladinske knjige s problemsko tematiko spolne zlorabe

1. Alenka Puhar (1982): *Prvotno besedilo življenja*

Slika 1: Prvotno besedilo življenja (vir: <http://www.bukla.si>)

1.1. Analiza problemske tematike

Puharjeva pravi, da so otroška telesa že v preteklosti predstavljala za odrasle določeno privlačnost. Posebej vabljiva so bila spolovila in prsi. Za slovensko preteklo stoletje je značilno, da so odrasli posvečali veliko pozornost prsim novorojencev. Te so namreč zatele, lahko so bile prisotne tudi kapljice mleka. Sodobna medicina pripisuje pojav hormonom matere in naj bi bil povsem naraven. V prejšnjem stoletju je pojav pomenil delovanje hudiča. V ljudeh je hkrati zbuja vir odpora in privlačnosti. Tako so otrokom za vsak slučaj gnetli in praznili bradavice. Zaradi nehigiene in neustreznega ravnanja so prsi še dodatno otele, se zagnojile in celo zakrvavele. Tako se je potreba po stiskanju, sesanju in lizanju še povečala. Te more v podobi mater, starih mater in žensk, ki so pomagale pri porodih, so otroku lahko spile vso kri (Puhar, 1982, str. 209).

Vsa pričevanja o razširjenosti tega običaja je avtorica podkrepila s porodničarskimi teksti.

1.2. Odlomki iz knjige

Puharjeva predstavi tudi zgodbo deklice Minice, ki ji ovdoveli oče v izbi ponudi materin poročni prstan.

»Ostani dobra, in bodi vedno taka, da boš posnemala mamico svojo.«

»Pri hiši in družini pak je bilo, kot bi bili res prišli mamica nazaj, tako je skerbela mala Minca za vse, kar je bilo treba« (Puhar, 1982, str. 256).

Puharjeva navaja tudi Levstikovo povest Hvaležni sin. Sin gre s trebuhom za kruhom v Ameriko, kjer obogati in se kasneje vrne k staršem. Zgodba se konča z besedami:

»Prenočil je z očetom in materjo skupaj na jedni postelji, sladil ga je zopet otročji občutek, katerega nehvaležni otroci niti ne umejo niti ne znajo« (Puhar, 1982, str. 256).

Avtorica predstavi tudi svarila Antona Slomška:

» Saj so zanikerni starši, ki dajo otrokom obojega spola v enem odru ležati, ali jih celo v svojo zakonsko posteljo jemljejo. Pesterne jih rade k sebi jemljejo in nečiste slade vadijo, razuzdani hlapci in dekle jih pohujšajo« (Puhar, 1982, str. 277).

Razprava Alenke Puhar je poskus svojevrstne in na Slovenskem tudi metodološke inovativne »psihozgodovinske« raziskave, saj rekonstruira način življenja otrok v prejšnjem stoletju,

praktično vsebino in vrednostni ustroj odnosov med otroki in odraslimi, notranjo podobo otroštva med rojstvom in zrelostjo na podlagi vsakršnih razpoložljivih podatkov (Puhar, 1982, str. 12).

Priznati moram, da me je knjiga *Prvotno besedilo življenja* pretresla in v meni sprožila številna vprašanja, kako malo vemo o življenju in vzgoji otrok na Slovenskem v preteklosti.

Ni dvoma, da so se (spolne) zlorabe dogajale. Zakrite so bile s samoumevnostjo, da je takšno pač življenje. Nihče se ni poglobljal v to, kakšne travme in posledice bo otrok kasneje odnesel v odraslost. Veliko otrok je po (spolni) zlorabi tudi umrlo, vendar se zaradi velikega števila otrok in lačnih ust s tem niso preveč obremenjevali.

Pisateljica natančno opiše postopek spolne zlorabe že pri novorojenih otrocih. Priloži tudi jasna navodila porodničarjem. Postopek je tako podrobno opisan, da bralec doživi jasno predstavo. Čeprav so porodničarski teksti zapisani v prvotnem besedilu, so razumljivi.

V mislih me prešine dejstvo, da so bile prav porodničarke oz. ženske, ki so sodelovale pri porodu, prve storilke spolnih zlorab. Kasneje so se jim pridružile še matere, babice in pestunje, torej vse tiste osebe, ki so najpomembnejše v otrokovem prvem obdobju življenja.

Velika smrtnost žensk pri porodu je bila glavni vzrok, da so si ovdovali možje in očetje poskušali zadovoljevati svoje spolne nagone kar v ožjem družinskem krogu. V zgodbi tako Minca poleg gospodinjskih del, prevzame tudi vlogo matere in žene. Očetu, storilcu spolne zlorabe in vsem ostalim, se to zdi povsem samoumevno.

V povesti *Hvaležni sin* smo priča spolni zlorabi najstnika, ki se iz Amerike vrne k staršem. Očetu ni treba več garati zaradi sinovega prisluženega bogastva. Starša sina nagradijo s spanjem in sladkimi občutki v skupni postelji (Puhar, 1982, str. 256).

Prav tako pa opozarja na spolno zlorabo v priloženem besedilu že Anton Slomšek.

Po M. Kobe, avtorici razprave *Sodobna pravljica*, neprizanesljivo in presunljivo dokumentacijo o otroštvu *Prvotno besedilo življenja* uvrščam med realistične literarizirane tekste, namenjene odraslim in ne otrokom.

Literarno delo je strokovno delo, namenjeno odraslim, četudi obravnava podobo otroka in otroštva. Besedilo je realistično. Njen oris otroštva temelji na razkrivanju trpljenja,

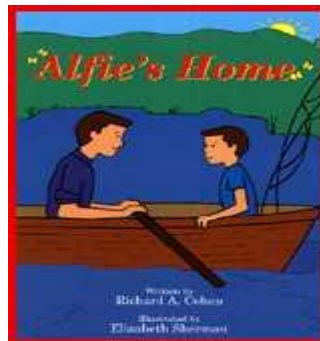
razočaranju in umiranju otrok. Namen avtorice ni prebujanje sočustvovanja in solidarnosti v nas odraslih, temveč v ozaveščanju odgovornosti do otrok.

Na osnovi teorije Alojzije Zupan Sosič (2008), v knjigi *V tebi se razraščam*, uvrščam izbrano delo med strokovno in ne leposlovno delo.

Puharjeva je z vso to dokumentacijo in s številnimi viri predvsem poskušala razbiti vsesplošen molk o otrocih in njihovem otroštvu. Svoje trditve utemeljuje s številnimi stvarnimi in umetniškimi, literarnimi transkripcijami. Njena raziskava je obsegala pregled številnih medicinskih, pedagoških besedil, memoare, poezije, katekizme, statistične priročnike, moralke, časnikarske angažmaje, vedenjske predpise, programske kodekse, pragmatične in filozofske razlage in številne zgodovinske, sociološke, psihološke, etnografske ter spominske prikaze.

V nadaljevanju bom predstavila izbrana reprezentativna besedila v slikaniški knjižni obliki s področja problemske literature, ki obravnava spolno zlorabo.

2. Richard A. Cohen (1993): *Alfijev dom*

Slika 2: Alfie's Home (vir: <http://www.comingoutloved.com>)

2.1. Analiza problemske tematike

Alfie je deček, ki živi s starši, sestro in bratom. Deček je nesrečen, saj se starši veliko prepirajo. Ima občutek, da je vzrok njunih preprirov prav on. Pogreša očeta, ki je večkrat službeno odsoten. Doma je oče vzkipljiv in vpije. Mati išče tolažbo pri dečku, ki je še premajhen, da bi razumel vse njene težave.

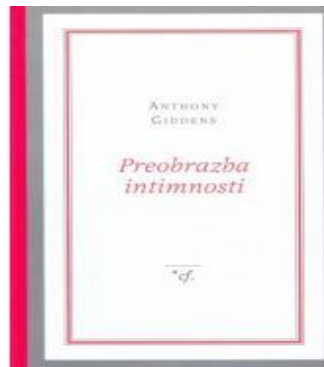
Večkrat jih obišče stric Pete, ki se z Alfijem veliko pogovarja in igra. Stric Alfija spolno zlorablja pod pretvezo, da je to njuna velika skrivnost. V šoli dečka zbadajo, da je homoseksualec. Deček ugotovi, da mu je res bolj všeč družba fantov. Leta minevajo in deček končno obišče svetovalca, kjer se mu zaupa. Spozna, da ni homoseksualec, temveč samo pogreša očetovo prisotnost in ljubezen. Svetovalac pomaga tudi pri izboljšanju odnosov med starši in poskrbi, da se storilec spolne zlorabe Pete opraviči žrtvi. Deček razčisti tudi svoj odnos z očetom. Alfi je zdaj srečen, poroči se z Nancy in skupaj imata dva otroka.

Slikanica deluje lahko in trivialno, saj je besedni zaklad preprost in površen. Njen namen je predstaviti homoseksualnost in spolne zlorabe, vendar izključno v potrošniškem kontekstu. Problematika spolne zlorabe je omenjena površno in brez sentimentalnosti. Kljub njeni grozoti je v zgodbi pomembno samo svetovalčevo zagotovilo, da spolna zloraba ne vodi v homoseksualnost. Slabe izkušnje, podane na 16 straneh slikanice, se tako razrešijo s pogovorom. Storilec se žrtvi opraviči, starša se pobotata, oče in sin se pogovorita in Alfi spozna, da ni homoseksualec. Konec je srečen. Avtor slikanice Cohen poudari, da so na koncu vsi srečni.

Po Kobetovi se zgodba odvije skozi oči glavnega otroškega literarnega lika in njegovega doživetja sveta. Očitna je tudi podobnost s kratko sodobno pravljico, saj ne moralizira. Iz teksta je razvidno, da pisec zagovarja in osvetljuje otroški način doživljanja sveta, torej je na strani otrok.

Avtor knjige se ni osredotočil na pomembno sporočilo knjige najmlajšim.

3. Anthony Giddens (2000): *Preobrazba intimnosti*

Slika 3: Preobrazba intimnosti (vir: <http://www.bukla.si>)

3.1. Analiza problemske tematike

Avtor opozarja na starše, ki spolno zlorablajo svoje otroke. Trdi, da je temu izpostavljeno precejšnje število otrok, tako deklic kot dečkov. Incest naj ne bi bil samo tabuizirano dejstvo, temveč realnost v zelo velikem številu družin iz vseh družbenih razredov.

Čeprav ga opredelimo zelo ozko in izključimo vizualno in verbalno spolno nadlegovanje ter vključimo le neposredno draženje erogenih con, je incest veliko pogostejši, kot so nekoč mislili socialni delavci in specialisti za raziskovanje družine (Giddens, 2000, str. 112).

Že raziskava (Finkelhor, 1983) je pokazala, da je približno 5 % vseh otrok mlajših od 18 let v življenju spolno nadlegoval eden ali oba starša (vključno s starimi starši). Zdi se, da so dečki skoraj enako pogosto žrtve incesta kot deklice, pri čemer je najpogostejši tip spolne zlorabe dečkov incest očeta nad sinom. Znani so tudi primeri, ko matere spolno nadlegujejo sinove (Giddens, 2000, str. 112).

Anthony Giddens se v svoji knjigi osredotoči na spolnost, ljubezen in erotiko v sodobnih družbah. Za razliko od Puharjeve izpostavi družino in razmerja v njej. Njegovemu delu in raziskovanju pritrjujejo številne raziskave in dokazila.

Delo nam je predstavljeno z vidika odraslega. Nikakor ne spada med trivialno književnost, saj njen namen ni razvedrilo naključnega bralca. Besedilo zahteva popolno zbranost in poglobljenost, saj avtor podrobno razloži vsako predstavljeno tematiko. Čeprav nas avtor popelje skozi spolnost, ljubezenska in erotična razmerja v sodobni družbi, to ni pornografska literatura. Avtorju so pomembni predvsem duhovni, čustveni in intelektualni stiki med osebami.

4. **Vlasta Nussdorfer (2006): *Naši dečki z ulice***

Slika 4: Naši dečki z ulice (vir: <http://www.bukla.si>)

4.1. Analiza problemske tematike

V zgodbi Mitko dogajanje opisuje babica, ki ji je zaupano varstvo petletnega vnuka Mitka. Najraje se zadržujeta na otroškem igrišču. Mitko preizkusi vsa igrala, babica pa pokramlja z ostalimi mamicami. Na vnuka je zelo ponosna.

Babica pripoveduje, kako so vnuka čakali dolgih sedem let. Ob njegovem rojstvu je bilo njeno in materino veselje nepopisno. Zet Mare in njegovi starši ji sicer niso všeč, saj so pasivni in nedostopni, kot da bi nekaj prikrivali.

Nekega dne, ko ji je ponovno zaupana skrb za vnuka, zgroženo spozna, da je njen mali Mitko žrtev spolne zlorabe svojega očeta. Mitko namreč tako natančno in preprosto opiše dogajanje s svojim očetom, da o tem ni niti kančka dvoma več.

4.2. Odlomek iz knjige

A noče se obleči, pač pa jo vpraša: »Imaš tudi ti tako velikega kot očka?«

Mali spet spusti hlače do kolen, pokaže na lulka in reče, da ga oči boža, on mora pa njega.

Hiti govorit, da se je on igral z njegovim lulkom, da je bil velik in večji in je iz njega priteklo mleko.

Začne vpiti: » Babi, babi, to boli, boli.«

»Kaj boli?« ga vpraša.

»V ritki me peče.«

Obrne ga in pogleda. Vse rdeče (Nussdorfer, 2006, str. 208).

Babica nemudoma ukrepa. Sledi pregled pri zdravniku, stik s socialnim skrbstvom in prijava na policiji. Hčerka Kaja se ji zaupa, da je moža že na Kubi zalotila z majhnimi dečki. Že takrat jo je spremljal slab občutek, vendar ji je mož Mare zagotavljal, da se je z dečki samo igral. Opazila je tudi, da ponoči redno spremlja pornografijo in da ima nenavadno družbo. Zgodba se zaključi v iskanju pravice na sodišču. Spolna zloraba očeta pa je na Mitku pustila neozdravljive posledice, ki jih poskušata olajšati logoped in psiholog.

Zgodba Mitko na preprost in odkrit način prikaže očetovo spolno zlorabo nad sinom. Ozadje zgodbe in dogajanje v njej sicer opisuje odrasla oseba, samo spolno zlorabo pa pisateljica

prikaže skozi otrokove oči in skozi njegovo razumevanje sveta. Zdi se mi, da se nas zgodba s tem še bolj dotakne, saj sproži v nas čustva jeze in nemoči. Zavemo se namreč, da je bila spolna zloraba storjena nad nemočnim otrokom. Zlorablja ga namreč oče, ki je med najpomembnejšimi osebami v njegovem življenju.

Po Kobetovi zgodbo Mitko uvrščam med realistično kratko prozo, saj kljub spolni zlorabi v njej ne moralizira, temveč na odkrit način razkriva tudi temne plati otroštva. Zgodba je napisana odkrito in preprosto. Iz drže pisateljice pa je tudi razvidno, da je celotna zbirka zgodb *Naši dečki z ulice* napisana in zbrana z namenom, da končno spregledamo in da ponudimo roko pomoči potrebnim otrokom.

5. Elzbieta Zubrzycka (2007): *Nekomu povej!*

Slika 5: Nekomu povej (vir: <http://www.bukla.si/>)

5.1. Analiza problemske tematike

V knjigi so navedene zapovedi, ki otrokom in odraslim pomagajo, da se pravilno odzivajo v situacijah, ki vzbujajo strah, zbežanost, nemir in neprijetnost. Otroke je treba naučiti, da morajo o teh občutkih govoriti in da o njih seznanijo tistega, ki mu zaupajo. Zavedati se morajo, da imajo lahko skrivnosti le takrat, ko jim te prinašajo veselje in prijetna presenečenja. Pomembno je tudi spoznanje o nujnosti reagiranja, ko je otrok priča krivici, ki je bila storjena nekomu drugemu.

Na začetku poglavij, ki se nanašajo na okolje, ljudi, otroke in telesa, so predlogi, napotki ter primeri, kako delati z otroki.

Priznati moram, da sem od knjige *Nekomu povej!*, ki je našla stalno mesto na otroškem oddelku v knjižnici, pričakovala bistveno več. Slikanica je napisana v suhoparnem jeziku, ki ga lahko otrok razume povsem drugače. Že prevod prve povedi je povsem neprimeren in

otrokom nerazumljiv. Tako lahko otrok vsakdanje higienske navade in življenjske okoliščine razume povsem drugače.

Slikanica, ki je prvotno namenjena otrokom, deluje kot nekakšen vodnik za starše in vzgojitelje o »težkih« temah, kot jih poimenuje pisateljica. Že zapovedi so napisane površno in brez dodatne obrazložitve. Tudi iz ilustracij v slikanici otrok ne more izluščiti tematike knjige. Podane so tudi usmeritve in vprašanja za delo z otroki. Pisateljica poudarja, da se otrok z branjem te knjige nauči spoštovanja do sebe, drugih in do okolja. Sama sem pri pregledu in branju knjige dobila občutek, da je avtorica slikanico napisala z določenim namenom. Menim, da je otrokom knjiga nerazumljiva, saj spoznavam prisotnost dvojnega kodiranja in definicije z negacijo. Tudi prevod knjige je šibak.

Slikanice po Kobetovi ne morem uvrstiti med kratke sodobne pravljice. Kljub preprostim ilustracijam, pisateljica ne upošteva otrokovega zornega kota, torej pripovedi ne niza skozi oči otroškega lika. Slikanica predvsem moralizira, kar pa je značilnost ljudskih pravljic.

Slikanico bi uvrstila med trivialno književnost, saj je izrazito tržno usmerjena. Namenjena je otrokom, priporočajo pa jo tudi staršem, vzgojiteljem in vsem tistim, ki jim tabu teme še danes predstavljajo težave.

5.2. Odlomki iz knjige

Odrasli se otrok ne smemo dotikati med nogami (Zubrzycka, 2007, str 39).

Otrokom ne smemo reči, naj se dotikajo odraslega (Zubrzycka, 2007, str 40).

Otrok ne smemo stiskati in poljubljeni, kadar tega nočejo (Zubrzycka, 2007, str 41).

Otrok ne smemo slačiti (Zubrzycka, 2007, str 42).

Slečenih otrok ne smemo fotografirati (Zubrzycka, 2007, str 43).

V telesne odprtine ne smemo vtikati nobenih predmetov (Zubrzycka, 2007, str 44).

Knjiga me je spodbudila, da sem začela razmišljati o pisanju avtorske zgodbe na temo spolne zlorabe. Z zgodbo Nee! sem želela sporočiti bralcem, da se spolne zlorabe dogajajo tudi v današnjem času in največkrat v naši neposredni bližini. Zgodbo sem predstavila skozi oči predšolskega otroka in skozi njegovo razumevanje sveta.

Potrditev, da se je zgodba dotaknila bralcev, sem dobila tudi na natečaju Onina zgodba 2013. Bralci so jo z glasovanjem uvrstili na 2. mesto. Avtorska zgodba Nee! je v prilogi.

6. Elzbieta Zubrzycka (2008): *Tri vprašanja za dobro vilo. Kako pomagati otrokom, da spregovorijo o krivici.*

Slika 6: Tri vprašanja za dobro vilo (vir: <http://www.bukla.si/>)

V knjigi nastopata prestrašena otroka, bratec Matej in sestra Jola, ki ju je spolno zlorabil materin novi prijatelj. V njuni sobi se čarobno prikaže dobra vila. V pogovoru z njo ji zaupata boleče izkušnje. Vila jima pojasni, da potrebujeta pomoč odraslega človeka, ki mu zaupata.

6.1. Analiza problemske tematike

Knjiga *Tri vprašanja za dobro vilo* je namenjena terapevtskemu delu z otrokom, ki je doživel spolno zlorabo. Pomagala naj bi mu spregovoriti in najti način, da zaupajo svojo slabo izkušnjo tudi drugim. Otrokovemu zaupanju ne smemo izgubiti. Treba je ne samo znati poslušati, ampak tudi ustvariti pogoje, da bo lahko pripovedoval o svojih bolečih izkušnjah. Odrasla oseba, ki se ji je otrok zaupal, mora narediti vse, da bi se končala storjena krivica.

Otrok je v neenakopravnem položaju. Mlajši otroci se še ne znajo izraziti z ustreznimi besedami, ki bi opisale negativno izkušnjo.

Storilec spolne zlorabe deluje mirno, racionalno, zanika in zmanjšuje pomen izpovedi svoje žrtve, pojasnjuje svoje obnašanje, krivi otroka in zrelo argumentira. Z vsem tem deluje zaupanja vredna oseba in daje vtis verodostojnosti.

Žrtev se odziva čustveno, manjka ji besed, ima luknje v spominu, joka, spreminja pripoved in je izgubljena. S tem zbuja nezaupanje in daje vtis nezanesljive osebe. Otrok se čuti krivega in je preplašen, saj ga storilec izsiljuje na številne načine.

Navodila za starše, skrbnike, vzgojitelje in terapevte na koncu knjige pomagajo tudi odraslim razumeti situacijo, v kateri se je znašel otrok. Zavedati se moramo, da obstajajo zakoni in institucije, ki bodo pravilno izpeljale postopek, ki bo zaščitil otroka.

Druga slikanica pisateljice Elzbieta Zubrzycka upošteva otroški zorni kot, saj se ta uveljavlja prek personalnega pripovednega položaja. Po teoriji Kobetove je vzrok za vdor irealnih fantastičnih prvin v realni vsakdanjik praviloma povezan z glavnim otroškim literarnim likom. Povod je lahko otrokova psihična stiska ali problem.

V primerjavi s kratko sodobno pravljico ima elemente moraliziranja, vendar to pripisujem dejstvu, da je slikanica prvotno namenjena odraslim za terapevtsko delo z otrokom.

Kljub temu bi jo uvrstila med trivialno književnost, saj izkorišča spolno zlorabo kot tabu temo, ki je v današnjem času tržno zanimiva širšemu krogu bralcev. Napisana je z idejo, da če ne bo zanimiva otrokom, bo pa odraslim, ki delajo z njimi. Vsi se namreč zavedamo, kako velik razpon ima pedagoško področje.

7. Vitan Mal (2009): *Napačna odločitev*

Dečka Nejca in Tadeja, ki vstopata v pubertetno obdobje, podivjani hormoni ženejo najprej v raziskovanje lastnega telesa, kasneje pa v prve spolne izkušnje s puncami in celo z vrstnikom. Njuno odraščanje vsakodnevno opazuje upokojeni profesor, ki se ob tem tudi samozadovoljuje. Dnevi mu minevajo ob načrtovanju in strategijah, kako bi se dečkoma približal. Odda oglas, da išče prijatelja, ki ima rad govoreče lutke. Na oglas se javi bivši zapornik Mortimer, ki je spolni nasilnež. Mortimer že na prvem srečanju posili Tadeja. Avtor Mal (2009) trdi, da je spolna zloraba v dečkih še povečala spolne fantazije in želje po seksu z odraslim. Profesor in Mortimer pa s spolnim zlorabljanjem dečkov nadaljujeta.

Delo temelji na spolni zlorabi dveh najstnikov. Sicer gre za knjigo za odrasle, ki se pogosto najde na policah za otroke in/ali mlade. Zlorabe v knjigi so tako podrobno opisane, da ni dvoma, da je knjiga avtobiografska. Po izkušnjah pravnikov, sodnikov, terapevtov in

raziskovalcev se kažejo skupne značilnosti v obnašanju tistih, ki spolno zlorabljajo otroke. To so:

- običajno je to odrasla oseba, ki je lahko tudi poročena;
- nagnjeni so k temu, da se veliko bolje počutijo v družbi otrok kot v družbi odraslih;
- zanimajo se za otroke, točno določene starosti in določenega spola;
- nagnjeni so k temu, da iščejo službo v poklicih, kjer so v vsakodnevnem stiku z otroki;
- zaradi spolnih namenov otroke zasledujejo in se lahko celo tako močno čustveno navežejo na otroka, da pridobijo njegovo naklonjenost prek krivde, ko mu govorijo o svoji osamljenosti, žalosti, pogrešanju;
- pogosto je prisotno fotografiranje golih ali oblečenih otrok z namenom, da se ob tem vznemirjajo ali žrtve celo zlorabijo za spolni akt;
- nagnjeni so k zbiranju otroške pornografije, ki jo uporabljajo za različne namene: da fantazirajo, ko nimajo potencialne žrtve na dosegu roke, sprostijo svojo seksualno slo, izsiljujejo žrtev;
- pogosteje posegajo po alkoholu in narkotičnih sredstvih;
- z otrokom se pogovarjajo na način, ki izenačuje odnos. Z otrokom govorijo kot z ljubimcem ali odraslim partnerjem;
- največkrat se zadržujejo v parkih, na otroških igriščih in povsod tam, kjer so pogosto prisotni otroci (Repič, 2008, str. 69).

7.1. Analiza problemske tematike

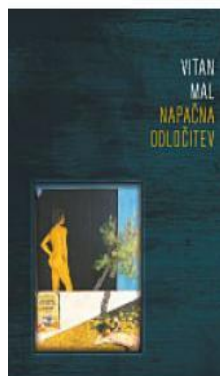
Pisatelj se skozi perspektivo v romanu spreneveda, da že z izborom teme (pedofilija) ter moralnostjo, ki pa je didaktična in tendenčna, ruši tabuje, ko poučuje zadržane odrasle, ki obtožujejo pedofilijo, in radoživo mladino s pragmatičnim načelom, da je za fante najbolje izbrati si prijaznega starčka. Ta mu bo razložil osnovne principe spolnosti, mu ponudil svoje telo brez truda (v nasprotju z deklicami, ki po navadi dečke samo zapeljujejo), za spolnost pa jim bo ostareli prijatelj celo plačal ali nudil razumevanje, ki ga živahni dečki pri starših in v družbi ne morejo najti. Nič zato, če so fantje pri tem grobo posiljeni – agresivni začetki spolnosti jih že zgodaj navadijo na to, da je spolnost mešanica užitka in bolečine, tako da prav s pomočjo pedofilije v telesnosti uživajo znatno bolj kot ostali. Da bi izpeljani nauk čim lažje

sprejeli, ga Mal zamaskira v pervertirani mladinski roman, ki je pravzaprav pervertirana vzgojna povest (Zupan Sosič, 2008, str. 77).

V knjigi sem opazila odsotnost osebnega stila, ki je posledica upoštevanja zgradbe pornografskega romana in poenostavljenega pogleda na svet ter tipizacije junakov. Osnovne trivialne teme, ki so sreča, ljubezen in bogastvo, najstniku pooseblja prijazni pedofil/pederast. Avtor knjige Mal (2009), večkrat uporabi izraz pederast, ki naj bi opredeljeval spolno nagnjenje do dečkov v puberteti in adolescenci. Mal zanemarja pripovedno prefinjenost, slovar je okleščen, metaforika pa izrabljena. V knjigi je navedena tudi neizvirna primerjava spolnega organa z banano in reko Nil. V knjigi je poudarek le na fizičnih lastnostih likov in njihovih spolnih organov. Avtor se je v celoti osredotočil na spolne podrobnosti zlorabe otroka.

7.2. Odlomek iz knjige

»Poglej, poglej, kako so te v pavzi med kadroma podrkali! Škoda samo, ker vam režiser deli ukaze tudi med snemanjem,« je negodoval nad pobovim kimanjem, preden se je spustil na kolena pred največjega fanta. Suženjsko ponižno je zamižal in odprl usta. Med goltanjem nabrekle klobase si je svetlolasi lepotec brez obotavljanja postregel z njegovo nastavljajočo se ritko. Odločno je zarinil ud v špranjo, da se je nabodeni deček skremžil in spustil iz ust grižljaj. Pri tem ga je užaljena kurčetina plosknila po obrazu« (Mal, 2009, str. 41).

Slika 7: Napačna odločitev (vir: <http://www.bukla.si/>)

8. Paddy Doyle (2011): *Božji odred*

8.1. Analiza problemske tematike

Knjiga *Božji odred* zajema šestletno obdobje pisateljevega otroštva, ki ga je kot sirota preživel v različnih bolnišnicah, sirotišnicah in internatih. Zaradi podrsavanja z levo nogo je bil podvržen številnim novim operacijam na možganih. Bistveno sporočilo njegove knjige je spregovoriti o odrekanju odgovornosti družbe do otroka.

Po avtorici razprave *Sodobna pravljica*, M. Kobe (1999, str. 10), se tudi v knjigi *Božji odred* otroški zorni kot uveljavlja prek personalnega pripovednega položaja. Hkrati pa lahko opazimo stransko vlogo likov odraslih ljudi. Iz avtorjeve drže je opazno, da je na strani otrok in otroškega doživljanja sveta.

Literarno delo uvrščam med trivialna dela, saj je njegova bistvena značilnost privlačna zgodbenost ter prevlada nenavadnih dogodkov. Trivialnost prepoznam tudi v poenostavljenosti in črno-beli karakterizaciji junaka. Knjiga je preplet treh osnovnih trivialnih tem, saj je poudarek na sreči, ljubezni in bogastvu. Bralec se pri branju omejuje na poistovetenje z likom ali dogajanjem, zavrača pa vse drugo in drugačno. Poudarek je na vsečnosti ali berljivosti. Knjiga *Božji odred* je kmalu po prvem natisu postala uspešnica na Irskem in v Angliji.

8.2. Odlomek iz knjige

Bil sem živčen, obupno tesnoben in negotov. Slišal sem, kako diha skozi nosnice, globoko, hitro.

»Lezi zdaj na hrbet,« mi je velela.

Počasi sem se obrnil in se zagledal v njen zaripli obraz. Podržala je moj mlahavi lulček v roki in potegnila kožico nazaj.

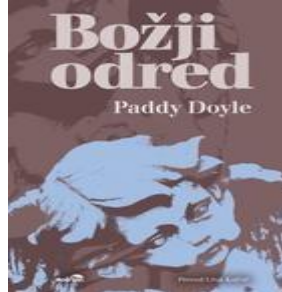
»Glej, da boš takole naredil vsakič, ko se umivaš; zelo pomembno je, da imaš ta del vedno čist«.

Pomikala je kožico nazaj in naprej, dokler mi ni otrdel. Občutek, kakršnega še nikdar nisem doživel, me je spreletel po telesu, da sem nehote trznil in se zvil. Ko je minilo, sem proti svoji volji zaihtel, prestrašen spričo tega, kar se je zgodilo.

Zdaj pa se obleci in glej, da nikomur ne poveš, da si jo tako zlahka odnesel. Odklenila je spalnico in me gledala, ko sem se oblačil.

Ko sem šel mimo matere Pavle, me je z vso silo mahnila po zatilju, da sem izgubil ravnotežje in telebnil po stopnicah.

Prihitela je po stopnicah za mano in vpila: »Ti grdavž umazani!« (Doyle, 2011, str. 49).

Slika 8: Božji odred (vir: <http://www.modrijan.si>)

Na osnovi teorije A. Zupan Sosič (2008) knjigo uvrščam med ljubezensko literaturo, saj so stiki med osebami obravnavani z duhovnih, čustvenih in intelektualnih vidikov. Poudarek je na duhovni in ne telesni ljubezni. Namen odlomka, ki opisuje spolno zlorabo, ni pornografsko prebujanje telesa, ampak osvetliti problemsko tematiko spolne zlorabe.

6 ZAKLJUČEK

V teoretičnem delu sem predstavila definicije pojma spolne zlorabe različnih avtorjev (Finkelhor, Williams, Jewkes, Garcia-Moreno, Sen in Repič). Po Repičevi teoriji sem predstavila splošno sprejeta merila, s katerimi prepoznamo znake spolne zlorabe. Vključila sem tudi spekter spolnih vedenj in oblike spolnega zlorabljanja. Pri tem sem se kot vzgojiteljica predšolskih otrok, osredotočila na najbolj ranljivo populacijo – otroke. Kljub temu, da sem se pri pisanju počutila nelagodno, sem jih namerno vključila, da bi definirala in klasificirala ter razjasnila pojme, saj ne gre le za problemsko tematiko v mladinski književnosti, ampak tudi za tabu v slovenski družbi. Pri proučevanju in zbiranju gradiva sem namreč ugotovila, da je spolna zloraba največkrat obravnavana z vidika psihologije in posledic spolne zlorabe. Zavedam se, da je spolna zloraba travmatična izkušnja, ki nas, posebno pa otroke, zaznamuje za celo življenje.

Namen pisanja diplomske naloge je bil predvsem ozavestiti in prepoznati znake spolne zlorabe pri otrocih, ker sem bila kot vzgojiteljica predšolskih otrok v dolgoletni praksi nemalokrat postavljena pred dejstvo oz. znake ali obnašanje otrok, ki si jih nisem znala razložiti. Velik poudarek sem namenila tudi opredeljevanju pravic otrok v različnih pravnih aktih in dokumentaciji, s posebnim poudarkom na pravicah otrok. Zanimal me je način obravnave problemske tematike (spolne) zlorabe v izbranih delih domače in tuje mladinske književnosti. Ugotovila sem, da je v mladinski književnosti en izmed trendov (smeri razvoja) tudi obravnavanje spolne zlorabe. Puharjeva (1982) pojasnjuje, da se je v preteklosti spolna zloraba obravnavala površno in prikrito. Številni viri potrjujejo dejstvo, da so se spolne zlorabe dogajale skozi različna zgodovinska obdobja.

Večkrat slišimo predvsem starejše, kako poudarjajo, da je bilo včasih čisto drugače, predvsem v smislu boljšega in lažjega življenja, ki je sicer bilo težko, vendar gre za nostalgichen pogled na preteklost. Danes trdimo, da se odnosi med starši in otroci rahljajo, da imamo ljudje vedno manj časa in da je osamljenost najhujša bolezen današnjega časa. Sklicujemo se na nekdanje sisteme vrednot, ne da bi navajali, kakšni so pravzaprav bili (Puhar, 1982, str. 19).

Pomanjkanje raziskav o otrocih in kulturni in naravni zgodovini otroštva pripisujemo predvsem nezanimanju zgodovinopisne vede, nizki kulturni stopnji in nepismenosti Slovencev v prejšnjem stoletju. Prisotna je bila tudi velika stopnja zadržega puritanizma naših prednikov, ki so se na vsako odkritejšo zapisano besedo odzvali s strogo cenzuro, zaplembami in pregoni (Puhar, 1982. str. 24).

Slovenci smo se trudili svetu kazati neproblematičen obraz. Še danes je za nas preteklost nedotakljiva oz. tabu tema. Beseda o molku je tudi beseda o zamolčanem (Puhar, 1982, str. 24).

Literarnoteoretični in literarnozgodovinski pregled slovenskih in tujih literarnih del z vsebino problemske tematike (spolne) zlorabe otrok je potrdil mojo domnevo, da je spolna zloraba tudi v današnjih časih še vedno prikrita in tabu tema. Nekatera literarna dela v mladinski književnosti, kot so *Prvotno besedilo življenja*, *Alfijev dom*, *Preobrazba intimnosti*, *Naši dečki z ulice*, *Nekomu povéj!*, *Tri vprašanja za dobro vilo*, *Napačna odločitev* in *Božji odred*, sem primerjala v smislu upoštevanosti perspektive otroka po Kobe (1999). Preučevanje literarne teorije Zupan Sosič, ki sem jo aplicirala na analizo problemske tematike v izbranih delih, pa me je vodilo do spoznanja, kako krhke so lahko ločnice med ljubezensko, erotično in pornografsko literaturo tudi v mladinski književnosti.

V sodobni družbi in sodobni mladinski književnosti (npr. Janja Vidmar) spolna zloraba ni več zamolčana, je pa v veliki meri zavita v trivialnost.

V empiričnem delu sem primerjala izbrana domača (*Prvotno besedilo življenja*, *Naši dečki z ulice*, *Napačna odločitev*) in tuja literarna dela (*Alfijev dom*, *Preobrazba intimnosti*, *Nekomu povéj!*, *Tri vprašanja za dobro vilo* in *Božji odred*) z vsebino problemske tematike (spolne) zlorabe otrok. Pozorna sem bila tudi na različno perspektivo avtorjev.

Pri analiziranju problemske tematike sta mi bili v pomoč teoriji Kobe in Zupan Sosič. Pri poglobljenem branju izbranih mladinskih besedil sem na osnovi analize ugotovila, da ta ne predstavljajo perspektive otroka, niso otrokocentrična, ampak so napisana s stališča odraslega (odraslocentrična). Odsotnost perspektive otroka je bila najbolj tipično za nemladinsko književno besedilo *Napačna odločitev* (Mal, 2009), ki pa je našla mesto na prodajnih in knjižnih policah tudi mladinske književnosti. Način obravnave problemske tematike v njej, je onkraj literature (Blažič, 2011, str. 188).

O problemski tematiki spolne zlorabe je treba z otrokom spregovoriti na njemu razumljiv način. V pomoč so nam knjige oz. kratke sodobne pravljice, predvsem v slikaniški knjižni obliki, v katerih avtorji razložijo določeno problemsko tematiko. Po predstavljeni in prebrani knjigi se z otrokom o problemski tematiki odkrito pogovorimo in mu pojasnimo nerazumljive izrazne ali vsebinske prvine. Odločilno vlogo pri predšolskem otroku ima prav slikanica, saj otrok preko nebesednega besedila lažje razume problemsko tematiko spolne zlorabe v besednem besedilu. S pomočjo slikanice tudi lažje izrazi svoja čustva in mnenje. Kakovostna

slikanica nam omogoča neposrednejšo in primernejšo komunikacijo, sproščanje napetosti, izražanje čustev, vzgojo in je tudi prvo estetsko doživljanje literature. Staršem in strokovnim delavcem nudi pomembno oporo pri delu s predšolskimi otroci, ko se soočajo s tabu temami.

V okviru diplomske naloge sem prišla do ugotovitve, da je način obravnave problemske tematike spolne zlorabe še vedno predstavljen z vidika odraslega in tako ni upoštevana perspektiva otroka po Kobe (1999). Problemska tematika spolne zlorabe s perspektive odraslega je predstavljena tudi v slikanicah, ki so prvotno namenjene predšolskim otrokom. Največkrat so podana tudi navodila in usmeritve odraslim, kako predstaviti spolno zlorabo otrokom. Otroški zorni kot je še vedno zapostavljen, površen ali trivialen. Živimo v svetu potrošniške slepote in mladinska književnost s problemsko tematiko spolne zlorabe ni izvzeta. Ravno tu pride do še večje potrebe po kvaliteti, da senzibilni avtorji na tenkočuten, otroku primeren način, obravnavajo problemske teme. Njihov namen ne sme biti, da otroka prestrašijo, ampak da mu dajo upanje, da lahko rešimo tudi največje probleme. S kratkimi sodobnimi pravljicami v slikaniški knjižni obliki usmerimo tudi pot pogovora o tematiki in pot k morebitnem reševanju.

7 VIRI

1. Cankar, I. (1909). Bobi. *Ljubljanski zvon*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica.
2. Filipčič, K., Klemenčič, I. (2011). *Obravnavanje nasilja v družini: priročnik za zaposlene v vzgojno-izobraževalnih zavodih*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.
3. Kobe, M. (1999). *Otrok in knjiga 47*. Maribor: Mariborska knjižnica. Pedagoška fakulteta Maribor.
4. Mal, V. (2009). *Napačna odločitev*. Ljubljana: Škuc.
5. Finkelhor, D. (1983). *The Dark Side of Families*. Beverly Hills: Sage.
6. Repič, T. (2008). *Nemi kriki spolne zlorabe in novo upanje*. Celje: Celjska Mohorjeva družba.
7. Združenje proti spolnemu zlorabljanju, (2002). *Zloraba otrok – nasilje v družini, zaščita otrok. »Delajmo z znanjem in skupaj za zaščito otroka«*. Gradivo izobraževalnih seminarjev. Ljubljana.

8 ELEKTRONSKI VIRI

1. Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja. Pridobljeno 24.3.2013 s svetovnega spleta: <http://www.drustvo-sos.si/>.
2. Etičnost Ministrstva za izobraževanje, znanost, kulturo in šport ter pravice otrok – znanstveni članek. Pridobljeno 24.3.2013 s svetovnega spleta: http://sl.wikiversity.org/wiki/Etičnost_Ministrstva_za_izobraževanje,_znanost,_kulturo_in_šport_ter_pravice_otrok_-_znanstveni_članek.
3. Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti. Pridobljeno 22.8.2013 s svetovnega spleta: <http://projekti.inst-krim.si/index.php?id=25>.
4. Kodeks etičnega ravnanja v vrtcih (1996). Pridobljeno 3.9.2013 s svetovnega spleta: http://www.vrtecng.si/Dokumenti/Dokumenti/Kodeks_eti%C4%8Dnega_ravnanja_v_vrtcih_1996.pdf.
5. Konvencija o otrokovih pravicah (1989). Pridobljeno 3.9.2013 s svetovnega spleta: <http://www.varuhrs.si/index.php?id=105>.
6. Varuh človekovih pravic RS. Pridobljeno 21.3.2013 s svetovnega spleta: <http://www.varuh-rs.si/pravni-okvir-in-pristojnosti/ustava-zakoni/ustava-republike-slovenije/>.
7. Varuh človekovih pravic RS. Pridobljeno 21.3.2013 s svetovnega spleta: <http://www.varuh-rs.si/pravni-okvir-in-pristojnosti/mednarodni-pravni-akti-s-podrocja-clovekovih-pravic/organizacija-zdruzenih-narodov/konvencija-o-otrokovih-pravicah-ozn/#c69>.
8. Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (ZOFVI). Pridobljeno 21.3.2013 s svetovnega spleta: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r05/predpis_ZAKO445.html.

7 LITERATURA

1. Blažič, M. M. (2011). *Branja mladinske književnosti*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani. Pedagoška fakulteta.
2. --- *Odgovornost javne uprave pri določanju učnih načrtov in s tem povezane pravice otrok*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani. Pedagoška fakulteta..
3. Cohen, R. (1993). *Alfie's Home*. Washington: International Healing Foundation.
4. Doyle, P. (2011). *Božji odred*. Ljubljana: Modrijan.
5. Giddens, A. (2000). *Preobrazba intimnosti*. Ljubljana: Založba *cf.
6. *Kurikulum za vrtce* (1999). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za šolstvo.
7. Nussdorfer, V. (2006). *Naši dečki z ulice*. Ljubljana: Zavod Meta.
8. Puhar, A. (1982). *Prvotno besedilo življenja*. Ljubljana: ČGP DELO.
9. Saksida, I. (2005). *Bralni izzivi mladinske književnosti*. Domžale: Založba Izolit.
10. Zubrzycka, E. (2007). *Nekomu povej!* Ljubljana: Koleda.
11. --- (2008). *Tri vprašanja za dobro vilo. Kako pomagati otrokom, da spregovorijo o krivici*. Ljubljana: Koleda.
12. Zupan Sosič, A. (2008). *V tebi se razraščam. Antologija slovenske erotične poezije*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
13. Zveza zgodovinskih društev Slovenije (2012). *Zgodovina otroštva*. Ljubljana: Littera Picta d.o.o.

8 PRILOGA

Priloga 1: AVTORSKA ZGODBA *NEE!*

Živio! Naj se vam najprej predstavim: Ime mi je *Pomagaj mi*. Nekateri otroci pravijo, da še nikoli niso slišali za tako ime. Jaz pa vem, da je to ime bilo namenjeno meni in meni podobnim.

Živim v veliki hiši na še večji ulici in v največjem mestu z očkom *Vednozaposlenim*, mamico *Enosamo* in mlajšim bratcem *Zaupaj mi*. Imam tri leta, ki jih vedno pokažem s tremi prsti. Rad imam čokolado in vem, da krave niso vijoličaste barve.

Najraje se igram s kockami in avtomobilčki. Veliko tudi rišem in si znam vse barvice ošiliti sam.

Z bratcem *Zaupaj mi* že hodiva v vrtec. Tam mi pa res ni nikoli dolgčas. Najraje se igram s prijateljem *Nebojse*. Jutri sva naredila veliko gasilsko postajo in ker je v igralnici zagorelo, sva z vodo vse pogasila. Tudi vzgojiteljica *Dušica* ni bila prav nič opečena. Bila pa je zelo mokra. Pa se je samo smejala. Nič ni bila huda.

Je bil pa malo kasneje hud moj očka *Vednozaposleni*. Celo vožnjo domov sem poslušal, da nisem priden, da sem nehvaležen, ker z mamico *Enosamo* delata cele dneve, da midva z bratcem dobiva, vse kar si želiva.

Ampak jaz sem čisto zadovoljen s svojo staro trenirko in supergami. Vseeno mi je, kakšen je znak na njih. Tudi nove igrače ne potrebujem čisto vsak teden. Si pa zelo želim, da bi se očka in mamica z nama večkrat igrala. Pa da bi bila manj tečna in utrujena, ko prideta iz službe. Nočem biti velik!

Aja, velika sta pa tudi že dedek *Mrki* in babica *Tiha*. Sta zelo, zelo prijazna. Z *Mrkijem* imava veeeeliko skrivnost, zato mi vedno vse kupi. *Tiha* pa me vedno vpraša, kaj bi rad jedel. Zelo dobro kuha. Velikokrat ji tudi pomagam. Je že zelo stara in ne vidi in ne sliši več dobro. Težko tudi hodi.

Dedek pa je še zelo zdrav in vsak dan telovadi. Velikokrat reče: »Zdrav duh v zdravem telesu«. Mislim si: »A se je kakšen duhec iz risanke naselil v njegovo telo«? Ga še ne razumem čisto dobro. *Mrki* je bil včasih vojak. Pa ne čisto navaden, saj se mu na suknjiču sveti veliko našitkov. Na ulici ga vsi zelo lepo pozdravljajo. Babi *Tiha* pravi, da ga spoštujejo. Mislim, da se ga kar malo bojijo. Niso mi vseč njegovi brki in dolgi koščeni prsti. Vsak večer potopi svoje zobe v kozarec z vodo. Včasih sanjam, da me zobje lovijo. Takrat vpijem in kličem mamico *Enosamo*. Ta mora je čudna reč. Vedno pride samo ponoči.

Najlepše mi je, ko vsi skupaj obiščemo živalski vrt. Zdaj že poznam imena vseh živali. Domov bi vzel opico, da bi skupaj nagajala naši sosedu *Vsevidi*. Imel bi tudi leva, ker rjove na ves glas in bi me branil. Ne maram pa kač. Ribe odpirajo usta, pa nič ne povejo. Mojega bratca *Zaupaj mi*, ki je star dva prsta, čisto vse razumem. Ne razumem pa, da on mene lahko udari, jaz njega pa ne. Sicer mu vse vrnem, ko mami in očka ne gledata.

Bratec *Zaupaj mi* pride prav, ko ni nikjer nikogar s katerim bi se lahko igral. Tudi on ima zanimive igrače, zato mi jih večkrat posodi. Ni mi čisto jasno, zakaj potem vedno joka. Upam, da se bo poboljšal.

Najtežje mi je, ko se mami *Enasama* in očka *Vednozaposleni* odločita, da bom prespal pri babici *Tihi* in dedku *Mrki-ju*. Kričim, jokam in prosim na ves glas. Ne maram več skrivnosti! A nič ne pomaga. Vsi hkrati govorijo, da sem razvajenček in da je skrajni čas, da mi postavijo meje. »Kakšne meje?« saj imamo ograjo pri hiši.

Mene pa v trebuhu tako tišči. Tako rad bi vse povedal, pa ne smem. Dovolj je že, da me *Mrki* grdo pogleda. V njegovih ledeno hladnih očeh vidim grožnjo: »Tiho, mulc! Samo črhni besedico in videl boš, kaj se bo zgodilo z vsemi tistimi, ki jih imaš najraje. Ostal boš čisto sam!«

Jaz bi rad komu povedal, a je tako težko. Pisati še ne znam, ko pa rišem, odrasli ne razumejo mojih risb. Večkrat sem že narisal *Tiho* in *Mrki-ja*. Se mi zdi, da bi mi lahko *Dušica* pomagala. Opazila je namreč, da dedka vedno pobarvam z črno barvico. Tako se ga nič ne vidi. *Dušica* tudi ve, da ne maram več božanja in sedenja v naročju. Pri igri z lutkami velikokrat pokažem, kako me ima dedek rad in kaj vse mi govori. Joj! *Mrki* pravi, da je to je najina veelika skrivnost! Upam, da me *Dušica* ni slišala. Takoj bi me začela spraševati. Pa pravijo, da otroci veliko sprašujemo.

Mamica *Enasama* in očka *Vednozaposleni* sta se odločila. Spal bom pri babici in dedku. Moram vam zaupati, da imam podnevi babico in dedka zelo rad. No, babico tudi ponoči. Dedek pa se ponoči spremeni v najbolj grozno pošast, ki mi ne da miru. Prikrade se k meni v posteljo in me otipava povsod po telesu. Tudi tam, kjer lulam in kakam. Večkrat sem ga že prijel za roko, da bi ga ustavil. Na ves glas bi rad zakričal:« Nee! To je moje telo!«

Pravijo: »Noč ima svojo moč«. Jaz sploh ne morem spraviti glasu iz sebe. *Mrki* pa se drgne ob mene in težko diha. Zaprem oči in čakam, da odide. Želim si, da bi umrl. Včasih si želim, da bi umrl on, še večkrat pa da bi jaz. Sem videl v filmu, da ti je potem tam gori zelo lepo.

Mamica moja, kje si? Obljubim ti, da ne bom nikoli več poreden. Prosim, pomagaj mi!

»Babi *Tiha*, zakaj se ne oglasiš? Vem, da si v sosednji sobi.«

Noč je danes zelo dolga. Včasih je krajša, saj se prebudi babi in pokliče dedka. *Tiha* se dela, da nič ne ve. Boji se, da bi dedka strpali v zapor. Ne bom izdal skrivnosti, saj bom potem izgubil tudi njo.

Zjutraj je dedek vedno dobre volje. Obljubil mi je, da greva po zajtrku v trgovski center. Kupil mi bo novo igračo, ker sem bil zelo priden in tiho. Nova igrača mi je všeč, ampak se kljub temu ne počutim dobro. Najbrž bom zbolel.

Komaj čakam nedeljsko kosilo, ko se nam bodo pridružili tudi mamica, očka in bratec *Zaupaj mi*.

Ob odhodu mi *Mrki* zabiča: »Niti besede!« Tako se prestrašim, da zajokam. Vsi mislijo, da jokam zato, ker nočem domov.

Med gledanjem risanke, sem zaslišal glas dečka z imenom *Nekomupovej*: » Če ti je hudo pokliči 1, 1, 3.« Na sliki je bil *Nekomupovej*, ki je jokal. Bil je prav tako žalosten kot jaz.

»Kako je že rekel? 1, 1, 3! Ampak, saj jaz znam šteti že do pet! Se pravi en prst, en prst in še tri prste. Telefonirati že tudi znam, me je *Vednozaposleni* naučil. Poiskal bom te tipke na telefonu in poklical. *Enasama* me je naučila, da znam povedati svoje ime, priimek in kje stanujem.

Vseskozi me opozarjajo, da se ne pogovarjam z neznanci.

Meni pa se dogajajo te grozne in grde stvari prav s tistimi, ki jih najbolj poznam in jih imam najraje!